

ТМГ. XXXVII	Бр. 4	Стр. 1857-1878	Ниш	октобар - децембар	2013.
-------------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

UDK 339.5:339.19](497.11:497.115)

Прегледни рад

Примљено: 10. 03. 2012.

Ревидирана верзија: 29. 05. 2012.

Одобрено за штампу: 02. 12. 2013.

Предраг Бјелић

Универзитет у Београду

Економски факултет

Београд

ТРГОВИНСКИ РЕЖИМ И АНАЛИЗА ТРГОВИНСКИХ ТОКОВА СА КОСОВОМ*

Апстракт

Трговина која се одвија између царинских територија уже Србије и Косова је под значајним утицајем политичких фактора и на њу утичу бројни сукоби и безбедносни изазови. И поред тога од 2006. године ова трговина је веома значајна јер око 4% извоза робе из Србије заврши на тржишту Косова, према званичним подацима. У овом раду смо желели да истражимо услове трговине са Косовом описујући трговински режим који се састоји од великог броја подзаконских аката који су често конфликтни и двосмислени. Осим анализе званичних токова трговине регистрованих у статистици спољне трговине ми смо проценили и сиве токове трговине путем теренског истраживања и испитивања ставова привредника који у овом облику трговине учествују. Без обзира на будуће преговоре Србије и власти у Приштини и питање нерешеног статуса Косова, трговина између ове две царинске територије је веома значајан облик сарадње који може да има и шире позитивне, друштвене, последице.

Кључне речи: међународна трговина, сиви токови трговине, трговински режим, Србија, Косово

---

bjelic@ekof.bg.ac.rs

* У овом раду су изложени резултати истраживања са пројекта о трговини са Косовом који финансира Европска унија (EuropeAid/130847/L/ACT/RS) а који изводи Центар за регионализам из Новог Сада. Ставови изнети у раду су лични ставови аутора и не морају изражавати ставове Европске уније или Центра за регионализам.

TRADE REGIME AND ANALYSIS OF TRADE FLOWS WITH KOSOVO

Abstract

Trade between customs territories of Serbia proper and Kosovo is highly influenced by political factors and insecurity. Nevertheless, after 2006, this trade has constituted around 4% of exports from Serbia according to the official trade statistics. In this paper we explore the conditions for trade between Serbia proper and Kosovo, focusing particularly on the trade regime. This regime is defined by an abundance of by-laws that are often contradictory and ambiguous. In addition to examining official trade flows, we use field research in order to estimate the grey trade flows between the two customs territories. Putting aside the political situation connected to the unresolved status of Kosovo, the trade between Serbia proper and Kosovo is highly significant, especially if we take into account the grey trade flows, and it can have significant and broad social and political effects.

Key Words: international trade, grey trade flows, trade regime, Serbia, Kosovo

УВОД

Након усвајања Резолуције 1244 Савета безбедности Уједињених нација (Резолуција СБ 1244) 1999. године, којом је заустављена интервенцију НАТО-а у Савезној Републици Југославији (СРЈ), некадашње јединствено југословенско тржиште се распало на три царинске територије – ужа Србија (укључује централну Србију и Аутономну Покрајину Војводину), Црна Гора и Косово и Метохија (Бјелић, 2003, стр. 166). Црна Гора је једнострано преузела овлашћење да креира и спроводи спољнотрговинску политику за своју царинску територију. Овај чин црногорских власти је касније легализован усвајањем Београдског споразума 2003. године, који је конституисао нову државну заједницу Србија и Црна Гора. У складу са одредбама Резолуције СБ 1244 Аутономна Покрајина Косово и Метохија, која представља саставни део Републике Србије, стављена је под надзор међународне заједнице, након чега је установљена посебна мисија – Мисија Уједињених нација на Косову (УНМИК). Косово, назив ове територије који се користи у оквиру Резолуције СБ 1244, постало је посебна царинска територија, с тим да су овлашћења у креирању и спровођењу спољнотрговинске политике Косова пренета на УНМИК.

Србија је ефективно признала Косово као посебну царинску територију чином потписивања Централноевропског споразума о

слободној трговини из 2006. године (Central European Free Trade Agreement – ЦЕФТА 2006)¹, пошто је УНМИК био једна од страна уговорница у име царинске територије Косова, у складу са овлашћењима датим Резолуцијом СБ 1244. Међутим, оно што је важно за државу Србију је ставка која говори о овлашћењу УНМИК-а да креира и спроводи спољнотрговинску политику Косова, што је индикатор да је трговински суверенитет под окриљем УНМИК-а. Признање једне територије као посебне царинске територије и субјекта у међународној трговини не имплицира правно признање независности и суверенитета те територије као независне државе.

Међутим, привремене косовске институтције у Приштини су 2008. године једностраним актом прогласиле одвајање од државе Србије, што држава Србија није прихватила. Од тог тренутка надаље, косовске власти у Приштини покушавају да маргинализују улогу УНМИК-а. То би значило да су институтције у Приштини преузеле овлашћење да креирају и спровode спољнотрговинску политику Косова, што је неприхватљиво за Владу Републике Србије. Многе утицајне земље су признале Косово као независну државу, али Савет безбедности Уједињених нација није изменио садржај Резолуције 1244 која гарантује суверенитет Србије над Косовом, а УНМИК је остао на Косову. Једнострано потез Приштине је довео до прекида промета робе између Косова и Србије, пошто је Царина Косова почела да користи царинске документе са натписом „Република Косово“ и одустала од УНМИК-овог царинског печата. Царинска служба Републике Србије је одбила да дозволи улаз било које робе на територију Србије са таквим пратећим документима. Роба је делом ипак стигла у Србију путем реекспорта преко Црне Горе, са царинским документима државе Црне Горе, уз назначено порекло са Косова. То је за царинске власти у Србији било прихватљиво.

Европска унија је одлучила да одигра значајнију улогу у решавању косовског конфликта, што је довело до тога да се успостави мисија Европске уније на Косову (ЕУЛЕКС). Многа овлашћења која су првобитно дата УНМИК-у су пренета на ЕУЛЕКС. Међутим, пре овог преноса овлашћења било је неопходно добити сагласност Србије у оквиру Уједињених нација. Пре увођења ЕУЛЕКС-а, усвојен је посебан план 26. новембра 2008. године. Тим посебним планом који је усвојио Савет безбедности Уједињених нација на основу предлога генералног секретара Уједињених нација, познатом као план УН од шест тачака², предвиђена је трансформација УНМИК-а и смањење

¹ Ради се о ревизији ЦЕФТА споразума која се доста разликује од оригиналног споразума потписаног 1993. године.

² Према наводима дневног листа „Политика“, План Уједињених Нација од шест тачака, 18. септембар 2011, стр. 5.

његових овлашћења, и размештање ЕУЛЕКС-а на Косову као мисије која је посвећена владавини права у области одржавања јавног реда и мира и питања везаних за правосуђе.

План УН од шест тачака предвиђа да је Косово јединствена царинска територија. Међутим, једно од важних питања у вези са царином је питање граничних прелаза на северу Косова, прелаза број 1 и 31, познатијих као Јариње и Брњак који треба да остану под међународном контролом. Царинске дажбине наплаћене на овим прелазима дуж административне линије раздвајања са Србијом треба да се употребе за развој локалних заједница. Ово је од велике важности пошто је северни део Косова насељен српском националном већином. Због тога је Царина Косова успоставила царински пункт у јужном делу Косовске Митровице, који је под контролом приштинских власти.

Царински закон Републике Србије (Службени гласник РС, 18/2010) дефинише царинску територију Србије као територију која је идентична територији Републике Србије, што такође подразумева и Косово (Царински закон РС, члан 3). Овај Закон је примењив у свим облицима протока робе између царинских територија Србије и свих осталих царинских територија, што самим тим регулише и спољну трговину Србије са остатком света (Царински закон РС, члан 1). Међутим, члан 309 Царинског закона предвиђа примену његових одредби и на „проток робе са Аутономном Покрајином Косово и Метохија током важења Резолуције 1244“. Овим Законом је предвиђена обавеза успостављања царинских прелаза и на административној линији раздвајања са Косовом, где такође царински надзор и царинске процедуре треба да се спроводе. Ови детаљи се регулишу усвајањем подзаконских акта.

Ситуација на терену је показала да Косово није јединствена царинска територија, због тога што сви прелази на Косову нису под ауторитетом Царине Косова. У оваквој ситуацији, преговори између власти Београда и Приштине о техничким питањима почели су 2011. године у Бриселу. Једно од главних питања у вези са трговином између ове две царинске територије било је питање косовских царинских докумената и царинског печата. Усред преговора вођених у лето 2011. године, пре постизања договора, приштинске власти су увеале блокаду извоза робе из Србије на Косово и покушале су да остваре контролу над граничним прелазима на северу Косова (Јариње и Брњак) уз помоћ специјалних полицијских снага и размештањем косовских царинских службеника. Срби са севера Косова су се побунили и блокирали су путеве. Крајњи исход је да је КФОР је преузео контролу над поменутиим прелазима.

Кад је у октобру 2011. године постигнуто компромисно решење у вези са косовским царинским документима и печатом, Косово

је укинуло блокаду за робу пореклом из уже Србије. Роба је транспортована на Косово преко граничног прелаза Мердаре. Међутим, ситуација на прелазима у северном делу Косова остаје нерешена. Иако је накнадно усвојен споразум о статусу ова два прелаза, који предвиђа интегрисани систем царинског надзора, остаје да се овај споразум у потпуности примени на терену.

ТРГОВИНСКИ РЕЖИМ ПРЕМА КОСОВУ

Након издвајања царинске територије Косова 1999. године из царинског подручја Србије, појавио се проблем уређења трговине између ове две царинске територије – Косова и уже Србије³. Током првих неколико година након одвајања, трговина је због безбедносне ситуације на Косову била на ниском нивоу, али касније је постала много значајнија. Влада Републике Србије је проток робе између царинских територија Косова и уже Србије од 2000. до 2005. године третирала као унутрашњу трговину. То је значило да је регулисање трговине између Косова и уже Србије подразумевало уређење пореских питања везаних за робу у овој трговини. Влада Србије је усвојила *Уредбу о условима и начину обрачунавања јавних прихода, садржини и начину вођења евиденције за промет робе са АП Косово и Метохија*. У то време, царинске дажбине у трговини између уже Србије и Косова нису наплаћиване, због тога што је та трговина третирана као унутрашња трговина у оквиру СР Југославије. Ипак, Уредба је предвидела наплату пореза од 5% на сву робу извезену из уже Србије на Косово. Ово је била накнада за изједначавање разлике у порезу на трговину робом, услед различитих пореских стопа између Косова и уже Србије. На Косову је пореска стопа пореза на додатну вредност била 15%, а у Србији је пореска стопа била 20%, у то време још пореза на промет. Доказ да је роба напустила царинску територију уже Србије и ушла на царинску територију Косова био је документ под називом Пореска изјава (Бјелић, 2005, стр. 13). Ове документе је најпре издавала државна администрација Србије, а касније је то спровођено у договору са Унмиком. Предузећа из Србије која продају своје производе на Косову морају да воде посебну евиденцију о овим трансакцијама. Сва плаћања за ову робу иду преко страних банака и обављају се у иностраној валути, у складу са Савезним *Законом о привременом обављању одређених послова платног промета на територији Савезне Републике Југославије*.

³ У правним прописима се користи термин Територија Србије ван АП Косово и Метохија.

Роба увезена са Косова у царинску територију уже Србије је опорезивана порезом на промет у висини од 20%, осим уколико није намењена даљој продаји или даљој производњи када се није наплаћивао порез, што је доказивано Пореском изјавом. Предузећа из Србије која купују производе на Косову такође морају да воде посебну евиденцију о овим трансакцијама.

Роба која је у транзиту кроз ужу Србију ка коначном одредишту на Косову је опорезивана стопом од 5%, накнадом за изједначење пореза у Србији. За робу у транзиту, као што су нафта, нафтни деривати и дуван плаћала се и акциза у износу од 230,887.14 динара по камиону, а наплата је вршена у страниој валути. За нафту и нафтне деривате који су у транзиту кроз ужу Србију и иду на Косово, било је обавезно прибавити и одобрење Министарства за рударство и енергетику Републике Србије. Роба која је у транзиту кроз царинску територију уже Србије са коначним одредиштем на Косову мора бити пријављена на граничним прелазима у Србији. Царинске дажбине се не наплаћују за ову робу у транзиту, али је шпедитер обавезан да да депозит на граничном прелазу или да прилажу банкарску гаранцију за робу у транзиту у износу који би се платио за царинске дажбине када би крајња дестинације те робе била ужа Србија. Роба у транзиту кроз Србију ка Косову мора бити пријављена на прелазима између две царинске територије када напушта царинску територију уже Србије. Роба коју на Косово увозе међународне организације не подлеже обезбеђењу овог депозита.

Влада Србије је 2004. године усвојила и *Уредбу о посебним условима за вршење промета робе са Аутономном Покрајином Косово и Метохија* која даље дефинише трговински режим Србије према Косову. Домаћа роба је овом уредбом дефинисана као роба произведена у ужој Србији или на Косову са минималним локалним садржајем⁴ од 51% укупне вредности робе, а у домаћу робу се убраја и страна роба која је оцарињена. Ова Уредба је дефинисала правила транзита стране робе кроз Косово са коначним одредиштем у ужој Србији. Ова страна роба која је у транзиту кроз Косово не може бити оцарињена на административним пунктовима између уже Србије и Косова, већ само на међународним граничним прелазима Прешево и Прохор Пчињски, и за њу се морају платити све царинске дажбине, припадајући порези и акцизе. Посебна процедура је осмишљена за акцизну робу и шећер, а дувански и алкохолни производи морају да имају и УНМИК-ову акцизну маркицу приликом транзита кроз Србију.

---

⁴ Вредност додата у производњи.

Царинске дажбине нису наплаћиване у унутрашњој трговини у оквиру Србије и Црне Горе током 2005. године, али се након усвајања Закона о порезу на додату вредност (ПДВ) у Србији, који предвиђа замену пореза на промет ПДВ-ом, ситуација променила. Нови подзаконски прописи су усвојени како би били у складу са новим условима, па је тако ступила на снагу и Уредба о извршавању закона о порезу на додату вредност на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија за време важења Резолуције Савета безбедности ОУН број 1244. Ова Уредба је изменила трговински режим Србије према Косову. Страна роба у транзиту преко Косова у ужу Србију је опорезивана ПДВ-ом од стране Управе царина Србије и документ који је у том процесу био у употреби је царинска декларација (Јединствена царинска исправа – ЈЦИ). Домаћа роба пореклом са Косова, дефинисана као роба произведена на Косову са локалним садржајем изнад 51%, опорезована је ПДВ-ом приликом уласка на територију Србије, од стране посебног одељења Пореске управе Србије за Косово и Метохију у чијем саставу се налазе порезници али је обезбеђено и присуство цариника. Установљење овог новог тела је корак у правцу заокруживања царинске територије уже Србије. Косовско порекло робе се доказује уверењем из Регистра произвођача са Косова⁵ или Регистра пољопривредних газдинстава Србије или декларацијом коју оверава УНМИК. У ову сврху посебно одељење Пореске управе издаје документ под називом Обрачунски лист за ПДВ – ОЛПДВ у коме се врши обрачун ПДВ-а и по њему се врши наплата пореза. За страну робу која није царинена у Србији а упућује се на Косово мора се обезбедити одговарајући царински надзор. За домаћу робу која је произведена у Србији и за страну робу која је већ оцаринена у Србији, ПДВ се одбија приликом извоза те робе на Косово. Као доказ да је та роба напустила царинску територију уже Србије користи се документ Евиденциони лист (ЕЛ). Овај документ, као и Обрачунски лист за ПДВ, издаје посебно одељење Пореске управе, у складу са *Правилником о изгледу, садржини и начину подношења обрачунског листа за ПДВ и евиденционог листа и начину и поступку наплате ПДВ и других трошкова из банкарске гаранције*. Уз Евиденциони лист се мора приложити доказ да је страна валута продата Народној банци Србије. Предузећа које тргују са Косовом морају да извештавају посебно одељење Пореске управе о свим трговинским трансакцијама са Косовом, посебним документом КМПДВ, који такође дефинише Правилник. Накнада за изједначење

---

⁵ Према: *Правилник о садржини, врсти података и начину вођења регистра произвођача добара на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија*, Службени гласник Републике Србије 19/2005. Нови правилник треба да се усвоји а до тада је снази овај.

пореза је укинута у трговини са Косовом почетком 2005. године, а Уредба о условима и начину обрачунавања јавних прихода, садржни и начину вођења евиденције за промет робе са АП Косово и Метохија је значајно измењена и остале су само одредбе које прописују наплату пореза на робу у трговини са Косовом у висини применљивих акциза.

Следећи корак у заокруживању царинске територије уже Србије је усвајање *Правилника о посебним поступцима у промету робе са Аутономном Покрајином Косово и Метохија* који је усвојен 2005. године. Овај Правилник регулише начин на који се роба може привремено извести или увести на Косово, као и услове под којима се роба може слати и примати за потребе даље обраде. Још важнији корак у овом правцу је усвајање *Одлуке о утврђивању царинских контролних пунктова на којима ће се вршити мере царинског надзора и царинске контроле, односно водити царински поступак*, која дефинише шест царинских пунктова, два под контролом Царинске управе Краљево – Брњачки мост и Рудница, и четири под контролом Царинске управе Приштина – Децпе, Кончуљ, Мердаре и Мутиводе.

Велика промена у трговинском режиму Србије према Косову је настала потписивањем *измењеног Централноевропског споразума о слободној трговини из 2006. године* (ЦЕФТА 2006 споразум). Уговорне стране овог Споразума су, између осталих, и Србија⁶ и УНМИК у име царинске територије Косова (која се у Споразуму наводи под именом УНМИК/Косово). Уговорне стране су се договориле да се успостави зона слободне трговине за робу до 2010. године, са визијом да се либерализује и међусобна трговина услугама, пољопривредним производима, и другим производима. Регионална трговинска интеграција је постигнута у складу са правилима и принципима Светске трговинске организације (WTO), упркос томе што многе привреде региона Западног Балкана⁷ нису чланице ове организације. Пре Споразума ЦЕФТА 2006, на снази је била мрежа билатералних споразума о слободној трговини у региону Западног Балкана, што је резултат Меморандума о либерализацији трговине који је потписан 2000. године. Србија и Црна Гора су једине уговорне стране које нису са УНМИК/Косовом потписале споразум о слободној трговини у процесу либерализације регионалне трговине. Ипак, УНМИК и власти у Србији су заузели став о ненаплаћивању царинских дажбина на проток робе између уже Србије и Косова.

⁶ За Србију ЦЕФТА 2006 споразум је ступио на снагу 24. 10. 2007.

⁷ Регион Западног Балкана Европска унија дефинише као регион који чине Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Македонија, Црна Гора, Србија и Косово (UNSCR 1244). Либерализација трговине обухвата и Републику Молдавију која не припада географски овом региону.

Потписивање ЦЕФТА 2006 споразума је произвело и обавезу усвајања нових подзаконских аката у Србији за потребе уређења трговине са Косовом на новим правним основама. У складу са *Уредбом о привременим условима продаје одређених роба* за прописане врсте робе је неопходно прибавити и сагласност надлежног Министарства трговине Републике Србије да би се омогућио извоз тих роба на Косово.

Уредба о посебним условима за вршење промета са Аутономном Покрајином Косово и Метохија која се примењује од 1. Јануара 2011. године дефинише услове трговине између уже Србије и Косова кад је у питању страна роба која пролази кроз једну од ових царинских територија или у случају када се ради о роби која је у транзиту, такође је веома важна. Ова Уредба предвиђа примену правила која дефинишу Царина Србије али и пореско законодавство у трговини између уже Србије и Косова. Роба страног порекла која долази из транзита кроз царинску територију Косово не може да уђе преко административних линија раздвајања између уже Србије и Косова. Ова добра морају да се пријаве Царинској управи Србије на царинским пунктовима Прешево и Прохор Пчињски. Роба која стиже поштом се царини у Царинској управи Ниш, а роба која стиже авионом се царини на београдском аеродрому. Ова роба се царини у складу са царинским законима, што значи да се царина, ПДВ, акцизе и остале таксе наплаћују. Роба страног порекла која није оцарињена у Србији и роба страног порекла у транзиту кроз царинску територију уже Србије се прослеђује на Косово уз поштовање одговарајућих царинских процедура. У случају акцизне робе као што су нафта и шећер, царинске процедуре се спроводе на граничном прелазу Прешево. Један од услова за прослеђивање ових врста робе на Косово је да предузеће које тргује том робом обезбеди банкарску гаранцију или депозит у висини износа царине и других такси које би се наплатиле у случају да се царини у ужој Србији. Само роба која је потребна за међународне организације, као што су УНМИК или НАТО, ослобођена је примене ових правила. Исти третман важи и за робу која је оцарињена за извоз и намењена за царинску територију Косова.

Након једностраног проглашења независности 2008. године од стране привремених власти у Приштини, Србија одбија да прихвати трговинска и царинска документа са ознакама „Републике Косово“ и са царинским печатом „Царина Косово“. Због тога је трговина између уже Србије и Косова обустављена, посебно у случају извоза са Косова у ужу Србију. Међутим, имајући у виду да трговина увек нађе свој пут, роба са Косова долази у ужу Србију преко Црне Горе. Реекспорт преко Црне Горе се обавља уз царинска документа Црне Горе у којима је јасно назначено косовско порекло.

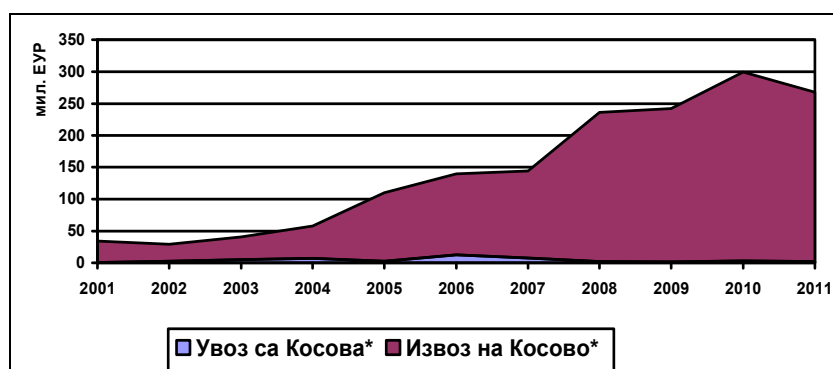
Због многих нерешених питања која онемогућавају примену ЦЕФТА 2006 споразума у трговинским односима између царинских територија уже Србије и Косова (УНМИК), Европска унија је иницирала преговоре о царинским питањима у вези са употребом докумената и печата. Ови преговори су постали предуслов за придружење Србије Европској унији. Пошто до споразума није дошло, у лето 2011. године Приштина је увела блокаду извоза из уже Србије на Косово, услед тумачења одлуке власти Србије из 2008. године о неприхватању косовског печата и докумената као блокаду извоза робе са Косова. Упркос споразуму о документима и печатима који је постигнут у септембру 2011. године и упркос суспензији блокаде извоза из Србије од стране власти из Приштине, ситуација је и даље проблематична на два прелаза у северном делу Косова, где су постављени цариници Косова уз подршку међународних снага, због тога што Срби на северу Косова и Влада Републике Србије то сматрају неприхватљивим. И о статусу прелаза је постигнут споразум у децембру 2011. године, остаје да се тај споразум примени на терену а предвиђа интегрисани царински надзор над два спорна прелаза.

Ситуација на терену је компликована постојањем бројних прописа који уређују ову област на страни Србије, али постојање два режима – пореског и царинског, који се примењују на различите области и трансакције које се врше на територији царинског подручја Косова омогућавају избегавање наплате дажбина. Такође, где год постоји компиковани режим и мноштво прописа које треба примењивати то ствара плодно тло за корупцију (Dreher i Schneider, 2010).

Да би спречила избегавање пореза у трговини са северним делом Косова, Србија је поново увела ПДВ на промет посебних врста робе, усвајањем *Уредбе о изменама и допунама Уредбе о извршавању Закона о порезу на додату вредност на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија за време важења Резолуције Савета безбедности ОУН број 1244*. Ова Уредба је ступила на снагу 16. септембра 2011. и предвиђа увођење ПДВ-а у трговини робом која потиче са северног дела Косова према ужој Србији, посебно када се ради о моторним возилима, нафти, нафтним дериватима и телекомуникационим услугама. ПДВ се још увек не наплаћује у овом промету, али извозници су обавезни да приложе додатни документ који доказује да је порез плаћен на Косову. То се односи и на извоз производа домаћег порекла. Ситуација која је постојала пре ове Уредбе подразумевала је да Србија није заокружено царинско подручје што је имала значајан негативни утицај на пуњење буџета Републике Србије и на улазак робе без пуног царинског надзора, посебно на југ Србије. Ова уредба поправља ситуацију у области акцизних роба али има неких које још нису покривене у потпуности царинским надзором када улазе у царинску територију уже Србије.

АНАЛИЗА ЗВАНИЧНО РЕГИСТРОВАНОГ ПРОМЕТА СА КОСОВОМ

Након распада јединственог тржишта Савезне Републике Југославије, трговинске везе између уже Србије и Косова су прекинуте. Узрок томе су сукоби на Косову 1999. године и недефинисани статус Косова као царинске територије. Први забележени проток робе између царинских територија уже Србије и Косова 2001. године показује трговину ниског интензитета, тек нешто изнад 30 милиона ЕУР, која расте све до нивоа од преко 60 милиона ЕУР 2004. године. Извоз из Србије је доминантан сегмент те трговине, имајући у виду да је извоз са Косова у Србију био незнатан, око 6 милиона ЕУР током 2004. године. Међутим, морамо такође имати на уму и чињеницу да добар део протока у том периоду није званично регистрован, због одсуства царинске контроле (Минић, Бјелић и Бобић, 2005, стр. 14).

Извор: Подаци Управа царина Србије Србије, за период 2001–2004. година, и Привредне коморе Србије, за период 2005–2011. године.

Графикон 1. Трговина између царинских територија уже Србије и Косова, 2001–2011.

Graph 1. Trade flows between Serbia proper and Kosovo, 2001-2011

После 2005. године проток робе између уже Србије и Косова добија на динамици. Са нивоа од око 100 милиона ЕУР трговина између ове две царинске територије стабилно расте све до 2007. године. После 2007. године бележи се веома динамичан раст трговине робом између уже Србије и Косова. Један од фактора којим се може објаснити тако импресиван раст трговине је примена ЦЕФТА 2006 споразума. Током 2010. године укупна трговина између уже Србије и Косова је достигла ниво од скоро 300 милиона ЕУР и није се зна-

чајније смањивала чак и под утицајем светске економске кризе. Мало смањење је забележено током 2011. године, што се може објаснити полтичком ситуацијом и нестабилношћу на терену, везано за блокаду трговине од стране власти у Приштини и сукобе на административним прелазима, па је у овој години укупан извоз уже Србије на Косово око 265 милиона ЕУР.

Трговинска размена између уже Србије и Косова је прилично неуједначена, пошто је извоз са Косова значајно нижи у поређењу са извозом из уже Србије на Косово. Највиши ниво извоза са Косова који је забележен у уже Србију је 13 милиона ЕУР, што је остварено тек 2006. године. Треба истаћи да је Косово веома значајно извозно тржиште за Србију (Бјелић, 2004, стр. 4), имајући у виду да просечно око 3% извоза из уже Србије иде ка Косову. Након потписивања ЦЕФТА 2006 споразума тржиште Косова је постало још важније због чињенице да на Косово отпада скоро 4% од укупног извоза са подручија уже Србије у 2009. и 2010. години, што Косово ставља на девето место на ранг листи тржишта за извоз роба из Србије (Приредна комора Србије).

Косово је тржиште које је навикнуто на производе из Србије, што је последица наслеђа заједничког тржишта које је постојало скоро читав један век. У том смислу, блокада коју су увеле власти из Приштине на увоз из Србије шкодила је не само српским произвођачима који извозе на Косово већ и купцима на Косову, имајући у виду да се до неких других конкурентних производа у том региону теже долази.

Извоз из уже Србије на Косово се састоји од готово исте количине примарних и индустријских производа. Удео сировина које су извезене из уже Србије на Косово је око 20%. Доминантна група производа⁸ у извозу из Србије на Косово су храна и живе животиње, са просечним годишњим уделом од 25% укупног извоза из Србије током периода 2008–2010. године. Укупан извоз прехранбених производа на Косово из уже Србије је био око 76 милиона ЕУР током 2010. године. Група производа која има други највећи удео у извозу из уже Србије на Косово су производи разврстани према материјалу (група 6) који су чинили 20% током 2010. године, са тенденцијом опадања овог учешћа. Минерална горива и мазива на трећем месту са уделом од 18% током 2010. године, са тенденцијом пораста учешћа. Остали важни производи су машине, транспортна опрема и хемикалије.

---

⁸ Групе производа дефинисане према Стандардној међународној трговинској класификацији (СМТК) ревизија 3.

Табела 1. Извоз из уже Србије на Косово према групама производа
СМТК рев. 3, 2008–2010.

Table 1. Product structure of exports of Serbia proper to Kosovo by SITC
rev. 3, 2008-2010

		СМТК група производа		2008		2009		2010	
		бр	Назив	000 €	%	000 €	%	000 €	%
Примарни производи	Сировине	0	Храна и живе животиње	61.464	26,28	59.060	24,54	76.120	25,68
		1	Пића и дуван	10.560	4,51	10.099	4,20	9.475	3,20
		2	Сировини материјали	3.794	1,62	3.054	1,27	4.161	1,40
		3	Минерална горива и мазива	26.030	11,13	38.239	15,89	55.394	18,68
		4	Животињска и биљна уља	2.709	1,16	2.974	1,24	2.984	1,01
Индустријски производи		5	Хемикалије	29.970	12,81	28.993	12,04	31.520	10,63
		6	Производи разврстани према материјалу	57.843	24,73	53.566	22,25	60.526	20,42
		7	Машине и транспортна средства	29.963	12,81	30.832	12,81	40.328	13,60
		8	Разни индустријски производи	11.560	4,94	13.886	5,77	15.959	5,38
		9	Остале врсте робе и трансакција	-	-	-	-	-	-
УКУПНО				233.898	100,00	240.707	100,00	296.471	100,00

Извор: Подаци Привредне коморе Србије, табела обрада аутора

Ако посматрамо производну структуру извоза из уже Србије на Косову на основу података Привредне коморе Србије из 2010. године можемо приметити да је нафта најважнији извозни производ Србије са уделом од преко 10% укупног извоза Србије. Остали важни производи у извозу из уже Србије на Косово су житарице, са уделом од 9,45% извоза, неметални минерални производи, са уделом од 8,84% извоза и електричне машине, са уделом од 5%. Остали про-

изводи који доминирају у извозу из уже Србије на Косово током 2010. године су: путничка возила, електрична струја, прехранбени производи, шећер, гас, сокови, медицинска опрема и фармацеутски производи. Десет најзначајнијих производа Србије који се извозе на ово тржиште имају укупан удео од 58% у укупном извозу уже Србије на Косово 2010. године. И поред свих политичких сукоба и превирања, трговина са Косовом је значајног интензитета и Косово ће остати значајно тржиште за пласман производа из уже Србије.

АНАЛИЗА СИВИХ ТОКОВА ТРГОВИНЕ СА КОСОВОМ

Осим званичне и легалне трговине у свету се често појављују и трговински токови који подразумевају трговину забрањеним производима (нелегална трговина или црни токови трговине) односно, то су производи под строгим режимом, као наркотици и оружје. Између њих се налази промет производима који нису забрањени за промет, али се тај промет одвија тако да се избегне плаћање пореских и царинских дажбина, и ове токове трговине називамо сивим токовима трговине. Често се под сиве токове трговине подводи и трговина производима код којих долази до кршења права интелектуалне својине, тзв. фалсификовани производи (Fogel, 1986, p. 308). Сиви токови трговине воде порекло од неформалне или сиве привреде где се пословање обавља ван контроле пореских органа у одређеној земљи (Schneider, 2002, p. 2). На појаву сиве привреде нису имуне ни најразвијеније земље света јер се према последњим истраживањима у развијеним државама Европе ствара од 8% бруто домаћег производа у Швајцарској, до 30% бруто домаћег производа у неким источно европским државама (Schneider, 2010, p. 1). Предмет овога дела нашег рада биће анализа сивих токова трговине са Косовом, који не укључује трговину фалсификованим производима.

Извоз из уже Србије у царинску територију Косова на основу података о тој трговини у Србији треба да буде истоветан подацима о увозу Косова из уже Србије, који се воде на Косову, посматрани током истог периода или бар са малим, статистички безначајним одступањима. Исто важи и у обрнутом смеру трговине – увоз са Косова у ужу Србију требало би да буде истоветан извозу са Косова у ужу Србију. Ради се о истом трговинском току који се посматра из различитих углова. Међутим, званични подаци добијени из Србије и са Косова показују постојање значајних разлика. У наредној табели је приказана апсолутна разлика у подацима између ова два извора у вези са истим прометом.

Табела 2. Поређење података о трговини регистрованих од стране Србије и од стране Косова (хиљаде ЕУР)

Table 2. Data comparison on trade flows from Serbian and Kosovar sources (TEUR)

година	Извоз из Србије на Косово	Увоз на Косово из Србије	Разлика	Увоз у Србију са Косова	Извоз са Косова у Србију	Разлика
	(а)	(б)	а-б	(а)	(б)	а-б
2005	107.076	152.257	45.181	2.966	6.265	3.299
2006	127.539	191.053	63.514	12.290	20.910	8.620
2007	137.155	222.534	85.379	7.350	19.280	11.930
2008	233.898	208.951	24.947	2.174	9.893	7.719
2009	240.708	210.901	29.807	1.544	3.504	1.960
2010	296.472	260.156	36.316	3.031	3.846	815

Извор: прорачун аутора заснован на подацима Привредне коморе Србије о промету Србије прикупљеним са царине и подацима о промету Косова које је објавио Завод за статистику Косова на основу података са царине.

Уколико посматрамо извоз из Србије на Косово и упоредимо га са подацима са Косова о увозу из Србије, можемо да приметимо да су током првих година посматраног периода званични подаци из Србије показали мањи ниво трговине од званичних података које имамо са Косова прикупљених од УНМИК царине, што указује на то да један део промета није регистрован у Србији. Разлика у подацима је већа од 30%, чак и када се за израчунавање овог процента употреби већи број као именилац. Од 2008. године, ситуација се мења тако што подаци из Србије о извозу према Косову показују већи ниво трговине од оних које дају подаци са Косова, када је регистрацију токова на Косову преузела царина Косова, а разлика је нешто мања, мало више од 10% укупне вредности. Ова разлика је сваке године све већа. Тако је 2010. године била око 12% посматраног промета. До ове промене је дошло 2008. године услед примене ЦЕФТА 2006 споразума и због нове стварности на терену која је последица једностраног проглашења независности Косова.

Ако упоредимо пак податке о увозу у Србију са Косова, из извора у Србији, са подацима које даје Косово о извозу Косова у Србију, још увек можемо да уочимо велику разлику. Ако ту разлику представимо у релативним показатељима можемо да уочимо како она представља више од 60% укупног промета. Овако велики проценат делимично потиче од ефекта ниске базе, имајући у виду да је извоз са Косова у Србију веома низак. Осим тога, овако значајна разлика у подацима има још неки узрок. У подацима које даје Србија неки делови недостају, а један од разлога за то је српски третман дела трговине с Косовом, посебно северним делом Косова, као унутрашње трговине, што значи да ове трансакције остају изван царинске процедуре. То можемо и доказати подацима о евиденцији промета који обавља пореска управа, анализом евиденционих листова, који показују да је увоз у Србију 2008. године са Косова био чак око 111 милиона ЕУР, а не само 2 милиона како приказује званична статистика (Пореска управа Министарства финансија РС, Обавештење о подацима траженим, стр. 2).

До овако значајне разлике у званичним подацима о трговини Србије и Косова долази јер се на страни Србије у царинском поступку не евидентира у потпуности промет са северним делом Косова, према којем се примењује специфичан порески режим. Али званични подаци се могу разликовати и усред постојања сивих токова трговине који се региструју од стране органа једне царинске територије али у другу царинску територију улазе незваничним каналима. Сиви токови трговине подразумевају трговину робом чији промет није забрањен, али у жељи да се избегне плаћање царинских и пореских дажбина роба прелази границу на незваничним прелазима. Овај ток треба разликовати од нерегулисане, црне трговине која подразумева промет добара чија трговина је забрањена, као што су наркотици и слично (Бјелић, 2011, стр. 10). Да би знали о ком обиму сиве трговине између уже Србије и Косова се ради спровели смо теренско истраживање⁹. Ово истраживање је спроведено у региону Новог Пазара, који се налази на југозападу Србије и близу линије раздвајања са Косовом, које је значајно транзитно подручје за робу са којом се тргује са Косовом. Теренско истраживање је обављено у периоду од 1. јула до 31. октобра 2011. године, на подручју општина: Нови Пазар, Рашка, Сјеница и Тутин, у седиштима приватних предузећа, али и на административним прелазима између уже Србије и Косова и на северном Косову. Методологија истраживања је подразумевала приме-

---

⁹ Прикупљање података на терену је обавила Бисера Шећерагић, дипломирани економиста.

ну упитника којим су испитивани ставови руководиоца предузећа из узорка од 100 приватних предузећа у наведеним општинама које послују у делатностима које доминирају у пословању са Косовом. Упитник је попуњавао анкетар током разговора са наведеним лицима. У репрезентативном узорку од 100 предузећа њих 88% има седиште у Новом Пазару, 5% фирми послује у Тутину, 4% фирми послује у Рашкој, док 3% фирми послује у Сјеници. Према врсти делатности путем које остварују пословање са Косовом 36% фирми послује у делатности трговине, 23% фирми врши услуге превоза, 9% фирми тргује робом везаном са услугама превоза, 14% фирми продаје производе из сопственог производног програма, 14% фирми обавља интелектуалне и остале делатности које су на индиректан начин у вези са пословањем са Косовом, док 4% фирми не послује са Косовом.

Циљ истраживања је био да се процени обим пословања са Косовом по перцепцији пословних људи из овог региона о обиму сиве трговине у оба смера и о присуству нецаринских баријера које отежавају и успоравају промет роба између Србије и Косова. У промету роба са Косовом је, по перцепцији пословних људи, учествовало око 1.200 регистрованих возила комерцијалног саобраћаја у Новом Пазару, носивости од 5 до 25 тона, од којих је њих 83% у категорији од 25 тона носивости. Овај возни парк из Новог Пазара учествује са око 40% у комерцијалном саобраћају на релацији ужа Србија – Косово, док се око 1.800 возила или 60% односи на потенцијале из осталих градова Србије.

Пословни људи из региона Новог Пазара трговину између уже Србије и Косова сматрају веома важном, како за Србију тако и за Санџак, и сматрају да су они заслужни за одржавање трговине на релацији јужни део Косова – ужа Србија. Осим испитивања ставова руководиоца наши истраживачи на терену су испитивали ставове и радника на административним прелазима и евидентирали све трговинске објекте на северном Косову и у одређеном периоду од 7 дана посматрали њихов промет. Изабрали смо осамнаест најзначајнијих производа у трговини између уже Србије и Косова, према перцепцији пословних људи, и њихов сиви промет детаљно анализирали. Ако објединимо сва ова испитивања ставова и наше опсервације долазимо до закључка о промету осамнаест изабраних производа у 2010. години, који су приказани у наредној табели.

Табела 3. Процена сиве трговине одабраним робама из уже Србије ка Косову, 2010. године

Table 3. Estimate of grey trade in selected goods between Serbia proper and Kosovo, 2010

Р.Б.	Врста роба	Процењена вредност промета (хиљаде ЕУР)	Учешће (%)
1.	Трговачка роба (прехранбени производи, пића и хемијски производи за домаћинство)	100.000	20,1
2.	Брашно	10.000	2,0
3.	Вештачка ђубрива и адитиви	12.000	2,4
4.	Семенска роба (пшеница, кукуруз)	40.000	8,1
5.	Цемент, фасадни и уградни материјали и гвожђе	32.000	6,4
6.	Кристал шећер	12.600	2,5
7.	Пшеница за исхрану	80.000	16,1
8.	Меркантилни кукуруз	12.500	2,5
9.	Керамички производи и опрема за купатила	3.750	0,7
10.	Грађевински материјал	40.000	8,1
11.	Жива стока	1.700	0,3
12.	Текстилни производи (џинс)	450	0,1
13.	Текстилни материјали	400	0,1
14.	Намештај	1.500	0,3
15.	Сточна храна	5.000	1,0
16.	Моторна возила и хидраулична уља	144.100	29,0
17.	Хлеб, млеко, млечни производи	1.250	0,2
18.	Остали индустријски производи	250	0,1
	УКУПНО	497.500	100,0

Извор: Теренско истраживање у оквиру пројекта Центра за регионализам

Процена промета роба из уже Србије на Косово, према пруженим услугама превоза возила из Новог Пазара, износи око 497,5 милиона ЕУР на годишњем нивоу. У структури промета роба доминирају моторна возила са 29,0%, трговачка роба са 20,1% и пшеница за исхрану са 16,1%. Ако упоредимо то са званичним подацима прикупљеним од стране Управе царина Србије, видећемо да постоји разлика од око 200 милиона ЕУР, односно да се око 40% од укупног извоза који Србија оствари на Косово одвија у сивој зони. Изузимајући моторна возила и хидраулична уља која су страног порекла, која су

увезена у Србију и оцарињена од стране овлашћених дилера за промет страним моторним возилима, остали производи у промету са Косовом су домаћег порекла.

ЗАКЉУЧАК

Иако је признала Косово као посебну царинску територију, која је под надзором УНМИК-а, Србија га у свом трговинском режиму не третира као јединствену царинску територију. У пракси промета робе са Косовом, у примени су два режима – порески режим и царински режим. Порески режим се углавном односи на северни део Косова и на промет неких врста роба, док се пун царински режим примењује само у трговини са јужним делом Косова (под контролом власти у Приштини), што се види по примени Царинске документације (ЈЦИ). Царинска процедура се значајније примењује након ступања на снагу ЦЕФТА 2006 споразума, имајући у виду да од 2000. године Србија покушава да третира трговину са Косовом искључиво као унутрашњи промет. Ово значи да царинска територија уже Србије није у потпуности заокружено царинско подручје па се ствара простор за многе пореске и царинске прекршаје и бујање сивих токова трговине, укључујући и значајан реекспорт робе која је из уже Србије ишла на Косово ослобођена пореза, и која се враћа у ужу Србију без царинског надзора. Тиме је на северу Косова створена *de facto* слободна царинска зона.

Било је неопходно, у моменту када је Косово стављено под међународни протекторат 1999. године, повући царинике са државне границе на делу Косова и поставити их на привремене царинске пунктове на административној линији са Косовом. Они нису морали наплаћивати царинске дажбине за робу са Косова, ако је тако одлучено, али су морали вршити надзор над робом која улази у ужу Србију. То не би значило политичко признање Косова као државе, већ реалност у одвијању међународне трговине, док се не стекну услови да се цариници Србије врате на своје старе пунктове на део државне границе Србије која је на простору Косова. Уз ове нерегулисане токове трговина са Косовом, због непостојања довољне контроле административне линије значајно су бујали и сиви токови трговине између Србије и Косова.

Косово је изузетно значајно тржиште за продају производа из уже Србије, и налази се на деветом месту најзначајнијих извозних тржишта. Ми смо теренским истраживањем утврдили да се још око 40% промета обавља у облику сивих токова, који нису регистровани у званичној статистици, што значи да је промет робе са Косовом још значајнији. Најзначајнији производи у сивим токовима су акцизни производи, који су у званичним каналима оптерећени највишим државним дажбинама. Развој трговинске сарадње између уже Србије и

Косова може да има за последицу и позитивне помаке на плану политичке и шире друштвене сарадње и решавања спорних питања у нашем региону.

ЛИТЕРАТУРА

- Bjelić, P. et al. (2012). Freedom of Movement of People and Goods between Kosovo and Serbia in the context of regional co-operation: Scientific research study. Novi Sad: Centar za regionalizam.
- Бјелић, П. (2011). *Међународна трговина*. Београд: Центар за издавачку делатност Економског факултета.
- Bjelić, P. (2005). Trends and Regulation of Trade Cooperation Between Serbia and Kosovo. *Economic Themes*, 2005(6), 11–24.
- Бјелић, П. (2004). Потенцијали трговине између Србије и Косова. *Преглед*, 27. 12. 2004, стр. 4.
- Бјелић, П. (2003). *Економика међународних односа*. Београд: Прометеј.
- Dreher, A., & Schneider, F. (2010). Corruption and the shadow economy: an empirical analysis. *Public Choice*, 144, 215–238.
- Закон о привременом обављању одређених послова платног промета на територији Савезне Републике Југославије. Службени лист СР Југославије. Бр. 9 (2001).
- Закон о порезу на додату вредност (ПДВ). Службени гласник РС. Бр. 84(2004) и 86(2004).
- Закон о потврђивању Споразума о измени и приступању Споразуму о слободној трговини у централној Европи – ЦЕФТА 2006. Службени гласник РС – Међународни уговори. Бр. 88(2007).
- Minić, J., Bjelić, P., & Bobić, M et al. (2005). A Joint European Vision: Free Movement for Goods and People in Kosovo and Serbia. *Policy Paper*. Skoplje: European Movement in Serbia Belgrade and Kosovar Institute for Policy Research and Development Priština.
- Објашњење Управе царина*, 01/2.1 бр. Д-14667/1 од 06. 08. 2007.
- Одлука о утврђивању царинских контролних пунктова на којима ће се вршити мере царинског надзора и царинске контроле, односно водити царински поступак. Службени гласник Републике Србије. Бр. 9(2004), 73(2006) и 47(2009).
- Одлука о утврђивању царинских контролних пунктова на којима ће се вршити мере царинског надзора и царинске контроле, односно водити царински поступак. Службени гласнику Републике Србије. Бр. 83(2010).
- Привредна комора Србије, центар за информатику и електронско пословање, база података о спољној трговини.
- Пореска управа. Министарство финансија Србије. *Извештај о евидентираној роби у трговини са АП Косово и Метохија 2001–2004*.
- Пореска управа Министарства финансија РС. *Обавештење о подацима тражењем по захтеву Центра за регионализам*, 2011.
- Правилник о садржини, врсти података и начину вођења регистра произвођача добара на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија. Службени гласник Републике Србије. Бр. 19(2005).
- Правилник о изгледу, садржини и начину подношења обрачунског листа за ПДВ и евиденционог листа и начину и поступку наплате ПДВ и других трошкова из банкарске гаранције. Службени гласник Републике Србије. Бр. 19(2005) и 38(2005).

- Правилник о посебним поступцима у промету робе са Аутономном Покрајиним Косово и Метохија. Службени гласник Републике Србије. Бр. 40(2005).
- Schneider, F. (2002). *Size and Measurement of the Informal Economy in 110 Countries Around the World*, Mimeo, July 2002.
- Schneider, F. (2010). *The Shadow Economy in Europe, 2010*. Chicago: A.T. Kearney.
- Уредба о условима и начину обрачунавања јавних прихода, садржини и начину вођења евиденције за промет робе са АП Косово и Метохија. Службени гласник РС. Бр. 48(2001). Измене у Службеном гласнику РС. Бр. 5(2002), 24(2002), 26(2002), 45(2002), 69(2002), 15(2003), 56(2003), 93(2003), 2(2004), 31(2004), 51(2004), 78(2004), 116(2004), 139(2004), 5(2005), 15(2005) и 27(2005).
- Уредба о посебним условима за вршење промета робе са Аутономном Покрајиним Косово и Метохија. Службени гласник РС. Бр. 139(2004). Измене у Службеном гласнику 8(2005), 15(2005) и 91(2006).
- Уредба о извршавању закона о порезу на додату вредност на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија за време важења Резолуције Савета безбедности ОУН број 1244. Службени гласник РС. Бр. 139(2004).
- Уредба о извршавању закона о порезу на додату вредност на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија за време важења Резолуције Савета безбедности ОУН број 1244. Службени гласник Републике Србије. Бр. 15(2005).
- Уредба о привременим условима продаје одређених роба. Службени гласник. Бр. 73(2007).
- Уредба о посебним условима за вршење промета са Аутономном Покрајиним Косово и Метохија. Службени гласник РС. Бр. 86(2010).
- Уредба о изменама и допунама Уредбе о извршавању Закона о порезу на додату вредност на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија за време важења Резолуције Савета безбедности ОУН број 1244. Службени гласник РС. Бр. 68(2011).
- Fogel, R.A. (1986). Grey Market Goods and Modern International Commerce: A Question of Free Trade. *Fordham International Law Journal*, 10(2), 308–337.
- Царински закон Републике Србије. Службени гласник РС. Бр. 18(2010).

Predrag Bjelić, University of Belgrade, Faculty of Economics, Belgrade

TRADE REGIME AND ANALYSIS OF TRADE FLOWS WITH KOSOVO

Summary

Trade between customs territories of Serbia proper and Kosovo is highly influenced by political factors and insecurity. Since 1999, when Kosovo became a separate customs territory placed under international protectorate, the question of regulating the trade flows between Serbia proper and Kosovo has arisen.

In the beginning, immediately after the 1999 intervention against FR Yugoslavia, trade between Serbia proper and Kosovo was negligible. This trade started to grow significantly from 2006, and it constituted around 4 % of exports of goods from

Serbia to the Kosovo market, according to official statistics. The Kosovo market is essential for the sale of products from Serbia proper, since it ranks ninth among the most important export markets of Serbia. Although international documents define Kosovo as a separate customs territory, which is under the supervision of UNMIK, Serbia effectively accepted this reality by signing the CEFTA 2006 agreement, where both Serbia and UNMIK, on behalf of Kosovo, are one of the signatories. In its trade regime, Serbia does not treat Kosovo as a single customs territory. In practice, two regimes are applied - the tax regime and the customs regime. The tax regime is mainly related to the northern part of Kosovo and the sales of certain kinds of goods, while the full customs regime applies only to trade with the southern part of Kosovo (controlled by the government in Priština). The customs procedures were applied to a greater extent only after the CEFTA 2006 agreement had entered into force. From 2000 onwards, Serbia was trying to treat trade with Kosovo solely as a domestic (internal) trade matter.

This implies that the customs territory of Serbia proper is not a fully rounded customs territory, which creates room for many of the tax and customs offences and the proliferation of grey trade, including a significant re-export of goods exported tax-free from Serbia proper to Kosovo, which is then returned to Serbia without customs supervision. This means that Northern Kosovo functions as a de facto free trade zone.

Significant changes in the trade regime of Serbia towards Kosovo occurred in 2006 with the CEFTA 2006 agreement. Serbia and Montenegro were the only parties of this multilateral agreement that did not sign a free trade agreement with Kosovo (UNMIK) in the process of liberalization of regional trade. However, UNMIK and the Serbian authorities have taken the position of non-application of customs duties on the flow of goods between Serbia proper and Kosovo. The signing of the CEFTA 2006 agreement introduced the obligation for Serbia to adopt new laws and regulations that regulate trade with Kosovo on new legal foundations, which led to the treatment of these trade flows as international trade of goods and services.

In the field research conducted in 2011, we found that around 40% of the trade is carried out in the form of grey trade, which is not registered in the official trade statistics. This implies that the flow of goods from Serbia proper to Kosovo is even more significant. The most important products in the grey trade flows are excisable products, which are burdened with maximum duties when going through official channels. Excluding motor vehicles and hydraulic oils that are of foreign origin, all other products in the trade with Kosovo are of domestic origin.

The development of trade cooperation between Serbia proper and Kosovo may lead to positive changes in terms of political and wider social cooperation and to a resolution of contentious issues in the region.